

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและที่มาของปัญหา

อุตรดิตถ์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง ลักษณะภูมิประเทศประมาณ 60 % ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นภูเขาสูงและที่สูงอยู่ในบริเวณทางด้านเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด มีความสูงของพื้นที่ระหว่าง 400 - 1,000 เมตร ผนวกกับจังหวัดอุตรดิตถ์มีสภาพทางภูมิอากาศแบบ ฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (Tropical Climate) โดยมีระยะช่วงฝนสลับกับช่วงอากาศแห้งแล้งแตกต่างกัน ชัดเจนจึงทำให้อากาศร้อนจัดในฤดูร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว ส่งผลให้พื้นที่ในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชหลากหลายชนิดพันธุ์ ซึ่งก่อให้เกิดพืชเศรษฐกิจโดยถือว่าเป็นอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นพืชไม้ผลเขตร้อนที่สามารถให้ผลผลิตได้ตลอดปี (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุตรดิตถ์, 2561, ออนไลน์) ดังนั้น จังหวัดอุตรดิตถ์จึงได้ชื่อว่าเป็น “ภูเขากินได้” โดยเฉพาะบริเวณทิวเขาฝิ่ป่นน้ำตะวันออกที่เชื่อมต่อมาจากจังหวัดแพร่ อยู่ในบริเวณด้านเหนือและด้านตะวันออกของจังหวัดครอบคลุมในเขตอำเภอเมือง อำเภอลับแล และอำเภอท่าปลา นับเป็นพื้นที่สำคัญของจังหวัดอุตรดิตถ์ในการปลูกพืชไม้ผลเขตร้อน

บนทิวเขาฝิ่ป่นน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ในอำเภอลับแล อำเภอเมือง และอำเภอท่าปลา เกษตรกรในพื้นที่จะมุ่งเน้นการทำเกษตรแบบวนเกษตร (Agro-Forestry) เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความหลากหลายทางชีวภาพ เกษตรกรจึงมีการนำเอาหลักการความยั่งยืนถาวรของระบบป่าธรรมชาติมาเป็นแนวทางในการทำเกษตร ให้ความสำคัญกับการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้ใช้สอยต่าง ๆ ให้เป็นองค์ประกอบหลักของพื้นที่สวน และมีการผสมผสานกับการปลูกพืชชั้นล่างที่ไม่ต้องการแสงแดดมาก หรือได้อาศัยร่มเงาและความชื้นจากการที่มีพืชชั้นบนขึ้นปกคลุม โดยบนทิวเขาฝิ่ป่นน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ในอำเภอเมือง อำเภอลับแล และอำเภอท่าปลา มีการปลูกไม้ผลยืนต้นหลายพันธุ์พืชร่วมกับพืชชั้นล่างมากมาย อาทิ ทุเรียน ลองกอง ลองกอง กาแฟ มะพร้าว และพริกชี้หู เป็นต้น เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดิน และน้ำ ดังนั้น ในเขตพื้นที่ดังกล่าวจะเห็นป่าไม้กระจายทั่วไปในพื้นที่สวนที่มีการปลูกพืชหลากหลายชนิดพันธุ์สลับกันไป (เจษฎา มิ่งฉาย, 2555)

จากการลงพื้นที่ พบว่า พืชเศรษฐกิจที่สำคัญในสวนวนเกษตรบนทิวเขาฝิ่ป่นน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ในอำเภอลับแล อำเภอเมือง และอำเภอท่าปลา ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง ลองกอง และกาแฟ โดยในปี 2558 พืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตร สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ประมาณ 1,348 ล้านบาท หรือร้อยละ 17 ของ GPP ด้านการเกษตรของจังหวัดอุตรดิตถ์ (เจษฎา มิ่งฉาย, 2555) โดยทุเรียนสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้เป็นลำดับ 1 เนื่องจากทุเรียนของอุตรดิตถ์เป็นทุเรียนที่ได้รับการยอมรับแล้วว่าเป็นแหล่งผลิตทุเรียนที่รสชาติอร่อยถูกปากคนไทยอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยเฉพาะทุเรียนสายพันธุ์หลงลับแล หลินลับแล และหมอนทอง (เดลินิวส์ ออนไลน์, 2561, ออนไลน์) สำหรับลองกองและลองกองช่วยสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในสวนวนเกษตรเป็นลำดับ 2 โดยเฉพาะในช่วงเดือนสิงหาคม - กันยายน ผลผลิตทั้งลองกองและลองกอง

จะออกสู่ตลาดจำนวนมาก โดยคาดว่าในปี 2561 ผลผลิตจะออกสู่ตลาด 6,427.20 ตัน เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาประมาณ 1,606.80 ตัน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.33 เนื่องจากทางจังหวัดอุดรดิตถ์ให้การส่งเสริมโดยเปิดตลาดกลางผลไม้ ลางสาต - ลองกอง อุดรดิตถ์เพื่ออำนวยความสะดวกให้ชาวสวนได้นำผลผลิตมาขายตรงให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่มารับซื้อ ซึ่งจะช่วยส่งผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดี เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น (ผู้จัดการออนไลน์. 2561. ออนไลน์) สำหรับกาแฟเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่ที่สร้างรายได้แก่เกษตรกรเป็นลำดับ 3 ทั้งนี้เกษตรกรจะปลูกต้นกาแฟแซมต้นทุเรียน ลางสาตและลองกองสำหรับเป็นพืชพุ่มที่สามารถใช้คลุมผิวดิน และระบบรากซึ่งช่วยลดปัญหาผิวน้ำดินถล่ม (Land Slide) จากการปลูกพืชบนที่สูงได้ โดยกาแฟสายพันธุ์โรบัสต้า (Robusta) เป็นสายพันธุ์ที่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกมากที่สุด เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสมแก่การปลูก (กรมวิชาการเกษตร. 2561. ออนไลน์) แต่ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่ยังพบว่ายังมีเกษตรกรบางส่วนที่ปลูกกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้า (Arabica) ผสมกับกาแฟพันธุ์โรบัสต้าแต่ประสบปัญหาในเรื่องคุณภาพผลผลิต เพราะจังหวัดอุดรดิตถ์มีลักษณะภูมิประเทศที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น การขายผลผลิตกาแฟโรบัสต้าและกาแฟอาราบิก้าในเขตพื้นที่นี้จะทำการขายกาแฟละพันธุ์และเคละเกรดกัน (ดำเนิน เชียงพันธ์. สมาชิกสภาเกษตรกรจังหวัดอุดรดิตถ์. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2561)

เมื่อพิจารณาจากประเด็นข้างต้น สรุปได้ว่า ระบบวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตอำเภอเมือง อำเภอลับแล และอำเภอท่าปลา จังหวัดอุดรดิตถ์ จะมุ่งเน้นการปลูกไม้ผลใหญ่และพืชหลายระดับ โดยเลือกปลูกพืชเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ทุเรียน ลางสาต ลองกอง และกาแฟ โดยจะมีการมีการปลูกผสมผสานในสวนเดียวกัน เพื่อใช้ประโยชน์เกื้อกูลกัน ดังนั้น พืชเศรษฐกิจทุกประเภทในสวนวนเกษตรจึงต้องมีการบริหารจัดการร่วมกัน โดยเฉพาะในเรื่องของต้นทุนการผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสวนวนเกษตร โดยจากการลงพื้นที่ พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรมีการใช้ปุ๋ย ยาป้องกันและกำจัดศัตรูพืช อุปกรณ์การเกษตร น้ำมัน รวมถึงค่าแรงงานบำรุงรักษา ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิตร่วมกัน แต่ทว่าเกษตรกรไม่มีการปันส่วนต้นทุนระหว่างกัน ส่งผลให้เกษตรกรไม่ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริงของพืชแต่ละชนิดในทุกกิจกรรมการผลิตตั้งแต่กิจกรรมการปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการขายผลผลิต ดังนั้น เกษตรกรจึงขาดข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสวนวนเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การวิเคราะห์ผลกำไรหรือขาดทุนของพืชเศรษฐกิจแต่ละประเภท การวางแผนการลดต้นทุนที่ไม่จำเป็นของพืชเศรษฐกิจแต่ละประเภท รวมถึงการประเมินผลตอบแทนจากการผลิตพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตร เป็นต้น

จากปัญหาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนำแนวคิดต้นทุนและผลตอบแทนมาประยุกต์ใช้ในธุรกิจเกษตรเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าในปัจจุบันเกษตรกรไม่ได้มีอำนาจในการกำหนดราคาขายพืชผลทางเกษตรเอง แต่ทว่า ราคาขายจะอิงตามราคาตลาดซึ่งเป็นสิ่งที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามความต้องการได้ ดังนั้น หากเกษตรกรต้องการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มกำไรจากการทำสวนวนเกษตรให้กับตนเองและครอบครัว สิ่งที่เกษตรกรสามารถทำได้นั้น มีใช้การเพิ่มราคาขายหรือการเพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้น แต่เป็นการจัดการหรือการบริหารต้นทุนให้มีประสิทธิภาพนั่นเอง จึงจะสามารถทำให้เกษตรกรมีความได้เปรียบทางการแข่งขันและสามารถอยู่รอดได้ในระยะยาว ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนพืชเศรษฐกิจ

ในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตร รวมถึงเปรียบเทียบต้นทุนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์กับต้นทุนเฉลี่ยของประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงระบบการเกษตรของสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์
2. เพื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์
3. เพื่อเปรียบเทียบต้นทุนพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์กับต้นทุนเฉลี่ยของประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย การศึกษาต้นทุนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตที่จำแนกตามความสัมพันธ์กับระดับของกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย ต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปรมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์องค์ประกอบของต้นทุนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ นอกจากนี้ยังได้นำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับผลตอบแทนจากการลงทุน 4 เครื่องมือ ได้แก่ การวิเคราะห์ระยะเวลาคืนทุนคิดลด มูลค่าปัจจุบันสุทธิ อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน และอัตราผลตอบแทนการลงทุน เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลตอบแทนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ และมีการศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์กับเกณฑ์มาตรฐานของประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการหรือการบริหารต้นทุนให้มีประสิทธิภาพ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ สวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ ใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมือง ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล และตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เกษตรเจ้าของสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมือง ตำบลแม่พูล อำเภอลับแล และตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา

3. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา ได้แก่

เวลาในการศึกษาและเก็บข้อมูล เป็นระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน 2561 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2562

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์เพื่อนำเข้าสู่ระบบสารสนเทศ
2. ทราบผลตอบแทนที่แท้จริงของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อนำเข้าสู่ระบบสารสนเทศ
3. ทราบผลการเปรียบเทียบต้นทุนของพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์กับเกณฑ์มาตรฐาน

ผลกระทบของโครงการ

1. เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการบริหารจัดการต้นทุนพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรที่มีประสิทธิภาพ
2. เป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจในการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของไม้ผลไปปรับใช้กับสวนวนเกษตรในพื้นที่อื่นของจังหวัดอุดรดิตถ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ต้นทุน หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นที่เกี่ยวข้องในกระบวนการของการเตรียมดินการปลูกการดูแลบำรุงรักษาการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการจำหน่ายพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์

ผลตอบแทน หมายถึง ผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินที่ได้รับจากการลงทุนปลูกพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์

พืชเศรษฐกิจ หมายถึง ทูเรียน ลางสาด ลองกอง และกาแฟ ที่ปลูกในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์

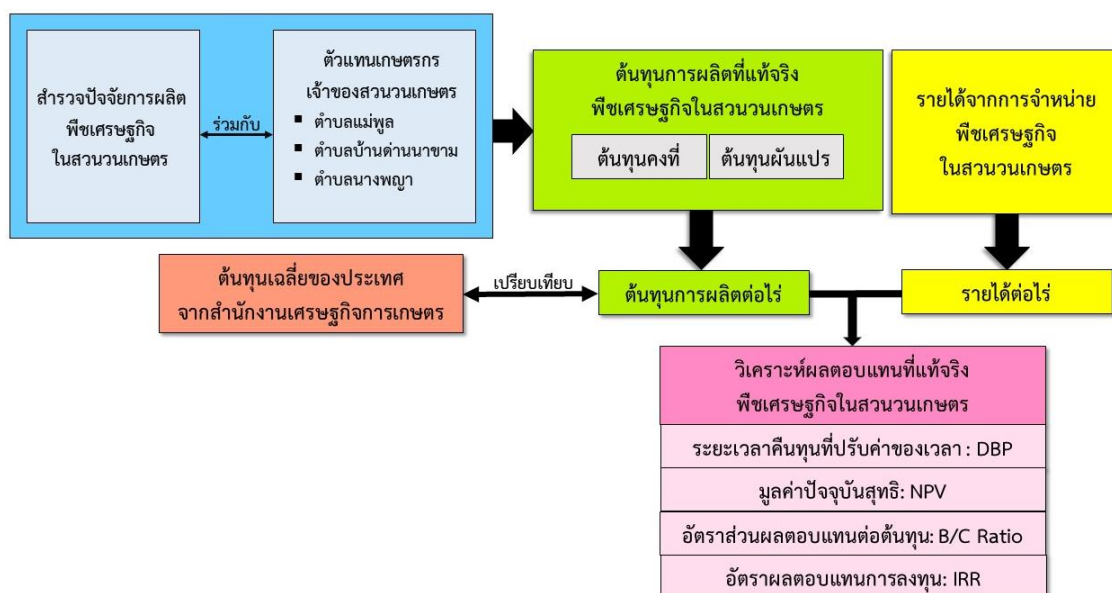
สวนวนเกษตร หมายถึง การทำการเกษตรในพื้นที่ป่า โดยการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้ใช้สอยต่าง ๆ ให้เป็นองค์ประกอบหลักของพื้นที่สวน และผสมผสานกับการปลูกพืชชั้นล่างที่ไม่ต้องการแสงแดดมาก หรือได้อาศัยร่มเงาและความชื้นจากการที่มีพืชชั้นบนขึ้นปกคลุม

ทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออก หมายถึง แนวทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกที่อยู่ในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ ในพื้นที่ตำบลบ้านดำนานาขาม ตำบลแม่พูล และตำบลนางพญา

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการลงพื้นที่ของคณะผู้วิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรบนทิวเขาผีปันน้ำ ตะวันออกในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ ไม่เคยมีการจดบันทึกข้อมูลต้นทุน และผลตอบแทนในแต่ละปีที่เกิดจากการผลิตพืชเศรษฐกิจ 4 ประเภท คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจปัจจัยการผลิตพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรร่วมกับเกษตรกรเจ้าของสวนวนเกษตร 3 พื้นที่ ได้แก่

ตำบลบ้านด่านนาขาม ตำบลแม่พูล และตำบลนางพญา ซึ่งสามารถจำแนกต้นทุนในการปลูกพืชเศรษฐกิจในสวนวนเกษตรออกเป็น 2 ส่วน ตามความสัมพันธ์กับระดับของกิจกรรม ประกอบด้วย ต้นทุนคงที่ ได้แก่ ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์เกษตร และต้นทุนผันแปร ได้แก่ ค่าพันธุ์พืช ค่าเตรียมพื้นที่ ค่าแรงในการปลูก ค่าปุ๋ย ค่ายาป้องกัน และกำจัดศัตรูพืช ค่าถางหญ้า ค่าแรงในการบำรุงรักษา ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์เกษตร และค่าแรงในการเก็บเกี่ยวผลผลิต จากนั้นทำการคำนวณหาต้นทุนการผลิต/ไร่/ปี และนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำหรับการวิเคราะห์ผลตอบแทนที่แท้จริงจะนำต้นทุน/ไร่/ปี และรายได้/ไร่/ปี มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลตอบแทน ได้แก่ การวิเคราะห์ระยะเวลาคืนทุนคิดลด มูลค่าปัจจุบันสุทธิ อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน และอัตราผลตอบแทนการลงทุน ดังภาพที่ 1 – 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 – 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย